

MICHALINA BIERNACKA
Uniwersytet Łódzki

Błędy wymawianiowe popełniane przez cudzoziemców – uwagi terminologiczne na marginesie badań ankietowych

Pronunciation Mistakes Made by Foreigners – Terminological Reflections in the Margins of a Research Survey

Abstract

The aim of this article is to present and discuss selected results of a survey study conducted on the popularity and use of particular terms in the field of phonodidactic lapsology. The study shows that specialists in the field of teaching foreign languages and in the field of speech-language pathology use the same terms while referring to different kinds of errors. Also, the definition boundaries of individual lexemes are more or less blurred, depending on the case in which they are used (for example, *substitution*). Moreover, the definitions of particular lexemes are frequently not precise enough and vary depending on the area of study within which they are used. Due to the fact that one of the criteria for recognizing scientific terminology is its frequency, efforts were made to take a closer look at how teachers of Polish as a foreign language most often define errors made by foreigners which consist in replacing one sound with another.

Keywords: phonodidactics, phonetic errors, terminology, terms, concepts

Wstęp

W glottodydaktyce polonistycznej zagadnienia fonodydaktyczne zyskują coraz większe zainteresowanie zarówno wśród badaczy, jak i praktyków. Wzrost liczby najróżniejszych badań dotyczących wymowy cudzoziemców uczących się mówić po polsku, a także częściej pojawiające się podręczniki czy poradniki zakładające nauczanie wymowy pozwalają mieć nadzieję, że podsystem foniczny¹ zostanie w końcu uzna-

1 Terminu używa się w sposób klasyczny, w znaczeniu podsystemu fonetyczno-fonologicznego, za metodykami nauczania, takimi jak: *Metodyka nauczania języków obcych* (Komorowska 2005: 9) czy *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako*

ny za równoprawny i równie ważny jak leksykalny czy gramatyczny. Niepokoi jednak chaos pojęciowy, który obserwować można podczas lektury tekstów uwzględniających błędy wymowy popełniane przez cudzoziemców. Wielość terminów ogólnych oraz szczegółowych zainspirowała autorkę niniejszego tekstu do bliższego przyjrzenia się im oraz przeprowadzenia ankiety wśród nauczycieli języka polskiego jako obcego, która pozwoliłaby wykazać terminy rzeczywiście znane w tym środowisku, a także używane przez lektorów i/lub naukowców zajmujących się tym tematem.

Warto dodać, że mnogość terminów, z których korzysta się podczas opisów wymowy cudzoziemskiej, wynika z nakładania się na siebie kilku dyscyplin naukowych czy też korelowania fonodydaktyki (w tym wypadku gałęzi glottodydaktyki polonistycznej) z logopedią (szczególnie międzykulturową)². Nie sposób nie spostrzec, że coraz większa liczba badaczy łączy wiedzę i zdobycze obu dziedzin, by tym skuteczniej przeprowadzać analizy i interpretować osiągnane wyniki badań (por. Młyński 2012; Kyrk 2018; Majewska-Tworek 2019) – o tym zaś co logopedia może dać glottodydaktyce, a glottodydaktyka logopedii pisała m.in. Jagoda Cieszyńska-Rożek (2019).

Dodatkowy wpływ na wybór poszczególnych terminów ma podejmowanie osobniczych decyzji o słabym lub silnym umiędzynarodowieniu opisu (m.in. stosowanie międzynarodowego alfabetu fonetycznego, obcoobrzmiących czy po prostu zapożyczonych terminów), o pozostaniu w zgodzie z rodzimą tradycją (m.in. korzystanie z alfabetu sławistycznego i polskich ekwiwalentów lub typowo na polskim gruncie stworzonych określeń) bądź o połączeniu w jakimś określonym zakresie obu podejść (np. stosowanie alfabetu międzynarodowego przy typowo polskiej, logopedycznej terminologii).

Słownictwo specjalistyczne

Zainteresowano się szczególnie terminami³, które używane są przez lektorów języka polskiego jako obcego/drugiego, gdy muszą oni opisać błąd cudzoziemca polegający na wymianie jednej głoski na inną głoskę (ewentualnie głoski na grupę głosek i odwrotnie). Uznano bowiem, że takie błędy wymowy są najczęściej opisywane w literaturze, rzadziej analiz doczekują się choćby błędy z zakresu podsystemu prozodycznego. Błędów polegających na podstawianiu głosek jest jednak wiele, do tego istnieją liczne terminy opisujące błędy w sposób precyzyjny (wyjaśniający, która konkretna głoska jest zastępowana i czym), zdecydowano więc, że badanie posłuży zweryfikowaniu pewnego wycinka siatki terminologicznej, który arbitralnie uznano za najczęściej wymagający nazwania. Nie jest więc celem badania pozyskanie odpowiedzi na pytanie o szczególne typy wymian, tylko generalnie o samo podstawienie innego dźwięku mowy w trakcie artykulacji.

W literaturze przedmiotu podczas opisów tego rodzaju błędów odnaleziono liczne sformułowania, którymi posługiwali się nauczyciele języka polskiego jako obcego/drugiego. Do badanego słownic-

obcego (Sretny & Lipińska 2005: 16).

- 2 Czy może być to podyktowane ignorowaniem nauk takich jak fonetyka czy fonologia?
- 3 Termin rozumiany jest jako „konwencjonalny znak językowy określający pojęcie na podstawie właściwych charakterystyk obiektu, zgodny z obowiązującą normą terminologiczną” (Zmarzer 2005: 105), przeciwstawiany wyrazom języka ogólnego (STP 2002), używany „przez specyficznych użytkowników w specyficznych sytuacjach” (Karpiński 2007: 67).

twą specjalistycznego⁴ zakwalifikowano takie określenia, które powtarzały się w publikacjach najczęściej⁵ – przy czym zastrzec należy, że wśród wymienionych znalazły się zarówno terminy (*substytucja* za: Madelska 2010; Wójcik 2012), jak i w zasadzie definicje pojęć, które te terminy reprezentują, a więc opisy mechanizmów działania: *zamiana głoski na najbliższą akustycznie* oraz *zamiana głoski na grupę głosek i vice versa* (Perlin 1995) i w wersji bardziej ogólnej *zamiana (głoski na głoskę)* (Tambor 2010), *realizacja (głoski jako... innej, ...)* (Miroslawska 2013) czy (*sposób*) *realizacji fonemu jako...* (Miroslawska 2020). Do tego dodano popularny termin czysto logopedyczny: *deformacja/ zniekształcenie* (Kamper-Warejko & Kapron-Charzyńska 2015; Maciołek 2018), jak widać w tym kontekście wykorzystywany nie tylko przez logopedów. Ze względu na liczne rozmowy z przedstawicielami obu środowisk, a także po przejrzeniu Internetu i rozmaitych, również nieprofesjonalnych artykułów, które w jego zasobach można odnaleźć, postanowiono dołączyć jeszcze *zmianę jakości głoski* oraz *modyfikację* – z ciekawości, bowiem chciano sprawdzić, czy fachowcy chętnie się nimi posługują.

Jak widać, wynotowane terminy są jednoelementowe (*substytucja, deformacja/ zniekształcenie, modyfikacja*), parafrazy zaś rozbudowane, wielocłonowe, opisujące to, co w zakresie wymowy robi cudzoziemiec: zamienia więc jedną głoskę na drugą, zmienia jej jakość, realizuje fonem jako (np. nietypową) głoskę. Wydawać by się mogło, że tego rodzaju omówienia stosowane są w celach stylistycznych jako swoiste bliskoznaczniki. Ekscerpcja terminów z publikacji naukowych pokazuje jednak, że zwykle są charakterystyczne dla danego autora, bywa, że w całym tekście nie ma innych. O ile więc badacz nie napotyka konieczności opisywania błędów poprzez ogólną kategoryzację (np. błędy wymowy/ wymawianiowe/ fonetyczne⁶), ze względu na ich źródło (m.in. interferencyjne/ transferowe) lub też precyzyjnie względem poszczególnych kategorii (takich jak udźwięcznienie/ welaryzacja/ deafryktywacja), wystarcza mu omówienie problemu za pomocą leksyki języka ogólnego, która tym samym – poprzez powtarzalność i nowe, specjalistyczne znaczenie – zaczyna funkcjonować w tekstach naukowych jako fachowa. Zakłada się przy tym, że polisemiczne rzeczowniki typu *realizacja*, mniej *zamiana* należałoby zaklasyfikować do quasi-terminów⁷, choć wydaje się, że *realizacja fonemu (jako...)* mogłaby zostać potraktowana jako pełnoprawny termin, odnoszony do pojęcia o znaczeniu ‘wymówienie dźwięku określonego języka w określony sposób’, co bezpośrednio sugeruje samą głoskę – definicja za: WSJP⁸).

Cel badania

Celem badania było sprawdzenie, jak lektorzy języka polskiego jako obcego/drugiego zwykli nazywać błędy wymowy polegające na zastępowaniu jednej głoski (polskiej) przez inną głoskę (polską/ obcą/

4 Terminu używa się w znaczeniu „zbioru jednostek leksykalnych właściwych komunikacji zawodowej” (por. STP 2002).

5 W nawiasach przykładowe teksty, w których sygnalizowane terminy zastosowano w kontekście cudzoziemców.

6 Por. inne propozycje, np. *błędy w wymowie* z najnowszej glottodydaktycznej publikacji pod red. Władysława Miodunki i Przemysława Gębala (2020: 220).

7 „...jest to z reguły wyraz ogólny, którego definicję fachową wyprowadza się ze znaczenia językowego. Cechą charakterystyczną quasi-terminów jest to, iż definicja odpowiednich pojęć jest permanentnie poszukiwana, co znajduje wyraz w dziesiątkach różnorodnych definicji” (Lukszyn & Zmarzer 2006: 24).

8 Warto nadmienić, że w cytowanym słowniku występuje właśnie hasło: realizacja głoski, nie zaś fonemu, por. https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=11575&id_znaczenia=2589319&l=22&ind=0 [data dostępu: 31.7.2020].

wypracowaną na bazie wpływu języków / nietypową), które tak często pojawiają się w wymowie cudzoziemców. Rozważono tym samym nie tylko znajomość poszczególnych, proponowanych przez autorkę badania terminów, lecz również ich popularność. Dodatkowo proszono o propozycje własne, szczególnie że badanie uznano za dość kontrowersyjne⁹. Przede wszystkim nie było pewne, kto na ankietę odpowie – wśród glottodydaktyków¹⁰ mogli znaleźć się też logopedzi, coraz częściej łączy się oba zawody¹¹. Jest to istotne, bowiem w wśród odpowiedzi znalazły się terminy *stricte* logopedyczne, których nauczyciele języka polskiego jako obcego/ drugiego wcale nie muszą znać. Nie zignorowano ich jednak, ponieważ często, poszukując informacji na nurtujące pytania fonodydaktyczne, lektorzy zmuszeni są sięgać do publikacji logopedycznych, gdyż opracowań glottodydaktyków jest wciąż niewiele. To powoduje, że natrafiają na różne terminy – pytanie jednak, czy znają ich znaczenia i rozumieją, w jakim kontekście logopedzi ich używają (czy to pisząc np. o dzieciach dwujęzycznych czy też o dorosłych, z którymi pracują w trakcie zajęć w szkołach językowych).

Opis respondentów

W badaniu wzięło udział 46 respondentów reprezentujących 19 ośrodków polskich (m.in. Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Jagielloński, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Uniwersytet Śląski) i 5 ośrodków zagranicznych (Uniwersytet w Wielkim Tyrnowie, Uniwersytet w Zagrzebiu, Uniwersytet Ostrawski, Uniwersytet Przykarpcki oraz Uniwersytet Karola w Pradze). Spośród wspomnianych 46 nauczycieli języka polskiego jako obcego sześciu pracuje jednocześnie w zawodzie logopedy.

Struktura ankiety¹²

W ankiecie pytano o to, czy wymienione terminy i sformułowania są respondentom znane (czy też nie), a także czy ich w kontekście wymowy cudzoziemców używają (czy nie). Pytanie zostało sformułowane dość ogólnie, by nie narzucać odpowiedzi. I mimo że pytano o opis określający konkretne zjawisko, to przykłady, które wybrano do zilustrowania realizacji, tak naprawdę były dość różne – można by je jeszcze bardziej skrupulatnie podzielić na pewne subkategorie. Nie to jednak było celem badania. Chciano jedy-

9 Badanie pilotażowe wykazało, że ankietowani obawiali się, iż sprawdzana jest ich merytoryczna wiedza – miejsce na wpisanie komentarza lub własnej propozycji dawało więc możliwość wyjaśnienia pewnych wątpliwości. I choć nie jest to przedmiotem niniejszej analizy, warto uzupełnić, że niekiedy usprawiedliwiali niezaznaczenie jakiegoś terminu (nie dotyczyło to opisywanej części badania), dopisując, że znają termin, ale użyliby go wyłącznie w kontekście dzieci polskich, nie zaś w odniesieniu do cudzoziemców. Na takie komentarze autorka badania liczyła najbardziej.

10 Dla uproszczenia glottodydaktykami nazywa się tu lektorów języka polskiego jako obcego/ drugiego niezależnie o tego, czy są także naukowcami (w ankiecie nie pytano, czy respondent jest praktykiem czy/i teoretykiem).

11 Ostatecznie tę grupę respondentów pozostawiono, ponieważ ich odpowiedzi w znaczący sposób nie odbiegały od pozostałych.

12 Należy zaznaczyć, że opisywana ankietą to część bardziej rozbudowanego formularza. Na potrzeby niniejszego tekstu zdecydowano się jednak na opis tylko tego jednego, newralgicznego, fragmentu.

nie uzyskać informacji, czy podobne błędy wymowy cudzoziemców (czyli ogólnie wymiany głosek) ankietowani określają w któryś z wymienionych sposobów czy może stosują inne określenia (na końcu było miejsce do wpisania własnych propozycji). Pytanie brzmiało: *Jak określa Pan/Pani podobne realizacje: 1. [żem] zamiast [i.em], 2. [lok] zamiast [rok], 3. [s'ila] zamiast [siya], ...*¹³, a wśród propozycji znalazły się wcześniej wymienione, czyli: *zamiana głoski na najbliższą akustycznie, zamiana głoski na głoskę, realizacja głoski jako... (innej, ...), zmiana jakości głoski, sposób realizacji fonemu jako..., zamiana głoski na grupę głosek i vice versa, substytucja, deformacja, modyfikacja*. Należy dodać, że *zamiana głoski na grupę głosek* nie miała bezpośredniego odniesienia w przykładach (można było jedynie wnioskować, że wielokropek uwzględnia i takie zmiany). Jak wspomniano powyżej, wszystkie wyrażenia wprowadzone do ankiety miały poparcie w literaturze przedmiotu (znaleziono teksty, w których analogiczne do wymienionych realizacje tak właśnie były określane).

Wyniki badań

Dzięki odpowiedzi na pierwsze pytanie udało się ustalić, że większość z proponowanych sposobów opisu wymowy cudzoziemców jest glottodydaktykom znana. Jak pokazuje poniższy wykres, do najbardziej popularnych zaliczyć można *zamianę głoski na głoskę* oraz *realizację głoski jako...* (po 65% odpowiedzi), a także *substytucję* (58%) i *sposób realizacji fonemu* (54%). Równo 50% ankietowanych wybrało też *zamianę głoski na najbliższą akustycznie* oraz *deformację*. Pozostałe odpowiedzi nie przekroczyły tego progu, wobec czego nie bierze się ich dalej pod uwagę. Na jakość wyników w tej części badania nie wpłynęły odpowiedzi z kategorii *nieznane*, dlatego się ich nie uwzględnia.

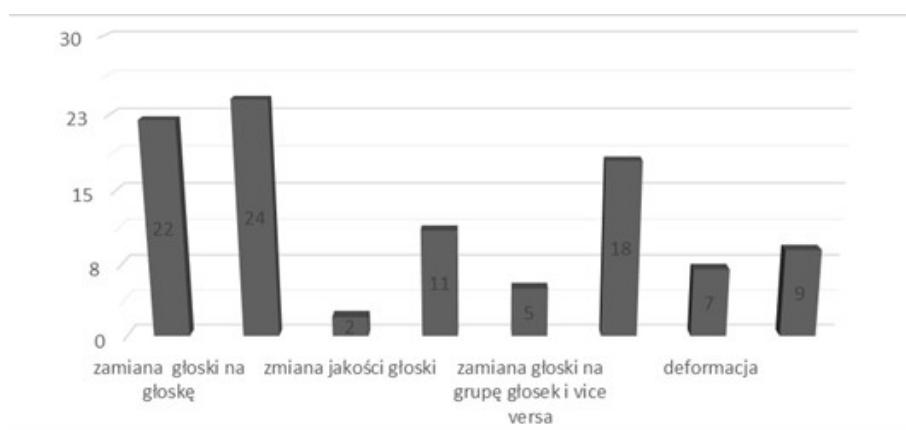
Wykres 1. Słownictwo specjalistyczne znane ankietowanym

Ze względu na to, że jednak każda z propozycji doczekała się co najmniej kilku głosów ankietowanych, można uznać, że nie były im one obce. Jest to o tyle ważne w kontekście badania, że część z wymienionych terminów i sformułowań pojawia się w odniesieniu do wymowy cudzoziemców głównie w tekstach logopedów, nie zaś glottodydaktyków. Świadczy to zapewne o odczytaniu respondentów, ale

¹³ Zdecydowano się na sławistyczny alfabet fonetyczny, bowiem zakłada się, że ten właśnie znają wszyscy glottodydaktycy po studiach polonistycznych.

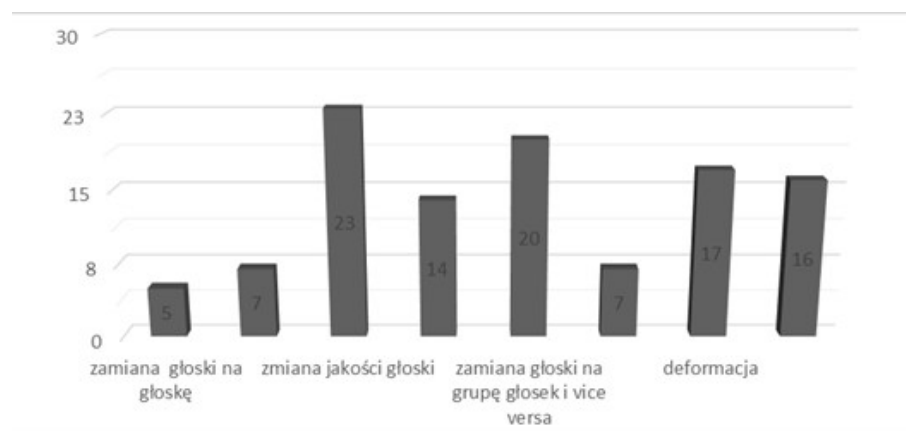
i – czego można się jedynie domyślać – wynikach poszukiwań. Jeśli bowiem chcemy dowiedzieć się czegoś o nauczaniu wymowy cudzoziemców lub błędach wymowy, jakie zwykli popełniać, równie często jak publikacje glottodydaktyczne znaleźć można teksty naukowe logopedów (szczególnie ze względu na prowadzone badania nad dwujęzycznością). Można więc uznać, że i tym podyktowana jest znajomość takich terminów jak *deformacja*.

Nieco inaczej jednak przedstawia się używanie wyżej wymienionych terminów i parafraz w kontekście wymowy cudzoziemców. W zasadzie wyłącznie *realizacja głoski jako...* osiągnęła próg minimalny – stosowanie tego opisu potwierdziło bowiem 52% ankietowanych. Ewentualnie, do odpowiedzi, które można by brać pod uwagę, dołączyć można jeszcze *zamianę głoski na głoskę* (48%) – i te dwa zdają się rzeczywiście korzystne i najbardziej neutralne, a także *substytucję* (39%).

Wykres 2. Słownictwo specjalistyczne używane przez ankietowanych

Warto jednak pokazać osobno, co ankietowani uznali za słownictwo nieużywane. Otóż prym wiedzie tu *zmiana jakości głoski* (50%), ewentualnie *zamiana głoski na grupę glosek i vice versa* (43%) czy *deformacja z modyfikacją* (odpowiednio: 36% i 34%).

Wykres 3. Słownictwo specjalistyczne nieużywane przez ankietowanych

Z powyższych wykresów wynika więc, że do terminów używanych (można presuponować, że w jakimś stopniu cenionych przez nauczycieli języka polskiego jako obcego w tym zakresie) zaliczyć da się *substytucję*, a ponadto dołączyć do niej należy *realizację głoski jako...* oraz *zamianę głoski na głoskę*. Zaś za nieużywane (a więc z pewnych względów wydające się nieodpowiednimi) ankietowani uznali: *zmianę jakości głoski*, *zamianę głoski na grupę głosek i vice versa* oraz *deformację i modyfikację*. Co ciekawe, *sposób realizacji fonemu jako...* 24% ankietowanych zaznaczyło jako używany, a 30% jako nieużywany.

Respondenci dodawali też propozycje własne na określenia konkretnych błędów. Poniżej cytowane są fragmenty z ankiet (zapis oryginalny):

- „Błąd wymowy”;
- „Błąd w czytaniu”;
- „Interferencja realizacji fonetycznej”;
- „Interferencja językowa”;
- „interferencja języka pierwszego”;
- „Dystankcja, dystynkcja”.

W podanych odpowiedziach widać więc albo zwrot w kierunku fonologii i cech odróżniających, albo odniesienie się do źródła błędu (wpływy językowe), albo też potraktowanie błędu ogólnie i poszukiwanie terminów uniwersalnych.

Interpretacja wyników badania

Na podstawie dodawanych intuicyjnie propozycji można wnioskować, że respondenci poszukiwali określeń uniwersalnych, skoro w przykładach znalazły się – ogólnie ujmując: wymiana spółgłoski na gład, wymiana spółgłoski drżącej na lateralną, wymiana gładu na spółgłoskę i jednocześnie depalatalizacja. Prawdopodobnie te różne, o różnych podłożach błędy, charakterystyczne dla cudzoziemców o innych cechach języków pierwszych, skłaniały do uogólnień. Jest to tym bardziej zasadne, że w codziennej praktyce nauczyciel języka polskiego jako obcego nie ma potrzeby szczegółowego określania takich błędów, zaś glottodydaktyk – przygotowując tekst naukowy na ten temat – raczej skłaniać się powinien ku terminom szczegółowym typu *palatalizacja*, *depalatalizacja*, *uprzednienie* czy *ubezdźwięczenie*, a więc zaczerpniętym z fonetyki. Wobec powyższego zarówno *błąd*, jak i *interferencja* wydają się skuteczne komunikacyjnie. Co więcej, pierwsza konotacja wskazuje na szczególny typ błędu, a druga na jego podłoże. Ostatni z wymienionych przykładów budzi wątpliwości związane m.in. z kryterium rodzimości terminów, nie jest chyba często wykorzystywany, a raczej zastępowany różnymi omówieniami.

Spośród propozycji wymienionych w ankiecie do znanych i używanych w określonym kontekście zaliczono trzy: *substytucję*, a także synonimiczne względem substytucji *zamiana głoski na głoskę* i *realizacja głoski jako...* . Nie pojawiły się w propozycjach od ankietowanych właśnie terminy szczegółowe, mimo że kilka osób zaznaczyło w uwagach, że widzą różnice między przykładami – postrzegają je jako inne błędy o innym podłożu. Wynika z tego wyraźnie, że dopóki badacz nie musi podjąć specyficznej decyzji o dokładnym charakterze błędu (typu: *palatalizacja*, *labializacja*), szuka terminów pojemnych, które ułatwią zrozumienie opisu, nie zaciemniając też pewnie głównych celów tekstu. Tak też, co trzeba przyznać, skonstruowane było pytanie w ankiecie.

Gdyby pytanie było precyzyjne, tzn. gdyby zaproponowano jeden konkretny przykład i byłoby to zrealizowanie w słowie *sen* pierwszej spółgłoski międzyzębowo, być może uzyskano by więcej odpowiedzi dla terminu *deformacja*. Odstąpiono od tego jednak w sposób świadomy. Z licznych rozmów przeprowadzanych w ostatnich latach z glottodydaktykami wynika, że nieczęsto znają oni definicję tego terminu, co więcej – nie wiedzą, kiedy w kontekście cudzoziemców można go używać i czy w ogóle. Ankieta pozwoliła więc potwierdzić, że termin ten nie jest specjalnie często stosowany (36% odpowiedzi). Ponadto, czego jednak nie badano, zastanawiające jest, w jakim znaczeniu znany i używany jest termin *substytucja*. Czy więc jest to termin ogólny, zapożyczony z łaciny (*substituere*), choć wykorzystywany i znany w środowisku pewnie za sprawą języka angielskiego – w znaczeniu *podstawienie, przeniesienie, zamiana, zastępowanie, zastąpienie czegoś czymś* (por. WSJP), czy jednak utrwalony na gruncie polskiej logopedii jako wymiana głoski na głoskę przy założeniu, że substytut istnieje w systemie języka polskiego. To jednak przedmiot kolejnego badania, szeroko omówiony w kolejnym przygotowanym tekście.

Zakończenie

Opisane powyżej krótkie badanie miało przede wszystkim na celu szybkie zweryfikowanie, które z wymienionych opisów błędów cudzoziemskich, polegających na zastąpieniu w trakcie artykulacji jednej głoski inną głoską są przez glottodydaktyków najczęściej stosowane. Zgromadzone wnioski są niejako inspiracją do przeprowadzenia szerszej zakrojonego eksperymentu, który pozwoli prześledzić losy poszczególnych jednostek: zweryfikować zarówno dostępne słowniki, jak i teksty naukowe glottodydaktyków i logopedów, pokazujące w jakich konkretnie znaczeniach ich używają – skoro je stosują. Liczne sposoby oddania tej samej treści znaczeniowej nie są oczywiście niczym niebezpiecznym, dopóki autorzy publikacji je definiują, jednoznacznie informując czytelników o tym, jak je rozumieją. Niestety, wstępny przegląd pokazuje, że jest to praktyka często zaniebywana. Nieścisłości widać już choćby w odnalezionych przykładach typu: *realizacja głoski versus sposób realizacji fonemu, czy też substytucja w znaczeniu ogólnym, podstawowym (z języka ogólnego), fonologicznym (substytucje fonologiczne) bądź fonetycznym (wymiany glosek)*. Rozróżnienie znaczeń poszczególnych terminów i parafraz zarówno w odniesieniu do wiedzy logopedycznej, jak i glottodydaktycznej jest przewidywalną kontynuacją omówionych w niniejszym tekście wniosków. Przeprowadzane badania w konsekwencji służyć więc mają wypracowaniu rozwiązań odnoszących się do opisywanych nieścisłości.

Bibliografia

- Cieszyńska-Rożek, Jagoda (2019) „Glottodydaktyka i logopedia (Metoda Krakowska)”. Dostępne online: [https://centrummetodykrakowskiej.pl/media/upload/article/0/122/file/b15d72e1ceb94a6f9905cf2f69c0b621_Jagoda%20Cieszyn%CC%81ska-Roz%CC%87ek%20-%20Glottodydaktyka%20i%20logopedia%20\(Metoda%20Krakowska\).pdf](https://centrummetodykrakowskiej.pl/media/upload/article/0/122/file/b15d72e1ceb94a6f9905cf2f69c0b621_Jagoda%20Cieszyn%CC%81ska-Roz%CC%87ek%20-%20Glottodydaktyka%20i%20logopedia%20(Metoda%20Krakowska).pdf) [data dostępu: 31.7.2020].
- Kamper-Warejko, Joanna, Iwona Kaproń-Charzyńska (2015) „Błąd wymowy czy wada wymowy? Rozważania na marginesie nauki języków obcych”. [W:] *Linguodidactica*. Nr 19; 105–121.
- Karpiński, Łukasz (2007) „Jednostki języka specjalistycznego w aspekcie statusu terminologicznego”. [W:] *Linguodidactica*. Nr 11; 63–74.

- Komorowska, Hanna (2005) *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Kyrc, Barbara (2018) „Dziecko dwujęzyczne jako uczeń o specjalnych potrzebach edukacyjnych”. [W:] *Postscriptum Polonistyczne*. T. 2 (22); 51–67.
- Lukszyn, Jerzy, Wanda Zmarzer (2006) *Teoretyczne podstawy terminologii*. Warszawa: Zakład Graficzny UW.
- Maciolek, Marcin (2018) *Obrazki do kształtowania percepcji słuchowej oraz wymowy cudzoziemców uczących się języka polskiego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Madelska, Liliana (2010) *Posłuchaj, jak mówię (Podręcznik ucznia; Poradnik dla rodziców i nauczycieli; Film dydaktyczny). Materiały do ćwiczenia słuchu i wymowy dla dzieci oraz dla dorosłych, uczących się języka polskiego jako obcego*. Wiedeń: artjam-studios.
- Majewska-Tworek, Anna (2019) „Wymowa polska jako obca. Rozwiązywanie trudności artykulacyjnych w grupie międzynarodowej na rocznym kursie przygotowawczym”. [W:] Grażyna Zarzycka, Beata Grochala, Iwona Dembowska-Wosik (red.) *Oblicza glottodydaktyki polonistycznej. Powiązania i inspiracje. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców. Acta Universitatis Lodzensis*. T. 26; 209–220.
- Miodunka, Władysław T., Przemysław E. Gębal (2020) *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Mirosławska, Wirginia (2013) „Trudne miejsca w nauczaniu wymowy polskiej w środowisku bułgarskojęzycznym”. [W:] *Postscriptum Polonistyczne*. Nr 2(12); 303–309.
- Mirosławska, Wirginia (2020) „Interferencja językowa jako przyczyna błędów fonetycznych u studentów bułgarskich uczących się języka polskiego”. [W:] Cenka Iwanowa i in. (red.) *ДИАЛОГИЧНИ ПРОСТРАНСТВА. Сборник с доклади от Юбилейна славистична международна конференция. Велико Търново, 13-14 май 2014 г.* Wielkie Tarnowo: Издателство „Фабер“; 99–109.
- Młyński, Rafał (2012) „Dwujęzyczność dziecięca w perspektywie glottodydaktyki i logopedii. Próba syntezy”. [W:] Mirosław Michalik, Anna Siudak, Zdzisława Orłowska-Popek (red.) *Diagnoza różnicowa zaburzeń komunikacji językowej*. Kraków: Collegium Columbinum; 93–111.
- Perlin, Jacek (1995) „Kategorie interferencji fonemicznych”. [W:] Kazimierz Polański (red.) *Biuletyn PTJ*. Warszawa: Wydawnictwo Energeia; 75–86.
- Seretny, Anna, Ewa Lipińska (2005) *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*. Kraków: Universitas. STP: Lukszyn, Jerzy (red.) (2002) *Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej*. Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych.
- Tambor, Jolanta (2010) „Nauczanie wymowy polskiej. Trudności różnych grup cudzoziemców”. [W:] Aleksandra Achtelek, Małgorzata Kita, Jolanta Tambor (red.) *Sztuka i rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Gnome; T. 2; 30–51.
- Wójcik, Paulina (2012) „Kształcenie wymowy języka polskiego jako obcego”. [W:] *(Nie)swój język polski. Nowe horyzonty w językoznawstwie stosowanym*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego; 21–31.
- WSJP: Wielki Słownik Języka Polskiego: https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=11575&id_znaczenia=2589319&l=22&ind=0 [data dostępu: 31.7.2020].
- Zmarzer, Wanda (2005) „Onomazjologiczne klasy słownictwa specjalistycznego”. [W:] Jan Lewandowski, Małgorzata Kornacka (red.) *Języki specjalistyczne, t. 5: Teksty specjalistyczne w kontekstach zawodowych i tłumaczeniach*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej Uniwersytet Warszawski; 15–22.

